

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

74

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת וירא תשע"ג

תורה, ולא רק מפני שהמסגרת מחייבת ורוצים להיות כמו כולם, והסימן לזה בימי בין הזמנים שאז המסגרת אינה מחייבת, ואמנם יש ישיבות בין הזמנים אך לא כל היום, ואז יכולים לראות אם יש לנו מדרגה בתורה.

עבודה שלב

וכן יש לבדוק את עצמנו מה היא מדרגתנו בעבודת התפילה. הנה אנו מתפללים ומבקשים על תורה בברכת אתה חונן "חננו מאיתך דעה בינה והשכל", וכלול בזה גם תפילה על שכל, אבל עיקר הבקשה היא על הצלחה בתורה. ונתבונן בזה, האם באמת איכפת לנו עד כדי כך על הצלחה בתורה? נכון, כשלומדנים נהנים ויש טעם בלימוד, אבל האם באמת הלב מלא כל כך בתשוקה לתורה שמבקשים "חננו מאיתך"?

וכן בברכת השיבנו שמבקשים "השיבנו אבינו לתורתך וקרבו מלכנו לעבודתך", היינו בקשה על תורה שהתורה תהיה בשלמות ועל עבודה דהיינו תפילה, שהלב יהיה קרוב יותר לעבודה, והשאלה היא האם באמת אנו מבקשים זאת מכל הלב, וכי באמת כל כך איכפת לנו אם חסר בעבודה שלב? ואמנם העבודה שלב היא עבודה קשה, אבל השאלה עד כמה זה איכפת לנו כשאנחנו מבקשים ומתפללים על זה?

ובאמת צריך להבין כיצד אנו מזכירים בתפילה דברים שאנחנו רחוקים מהם, ולמשל "כי לישועתך קיוונו כל היום", וכי באמת כך המציאות שלא מסיחים דעת כל היום מהציפייה לישועה? הרי אדם שמרגיש טוב אינו חושב כלל שצריך ישועה. ומסתבר שההיתר לזה מפני שמזכירים בלשון רבים "קיוונו", ויש בכלל ישראל יחידים כאלה שמקווים כל הזמן לישועת השם, לכן שידך לומר קיוונו כל היום.

וכן בכל התפילה והברכות צריכים לחשוב האם כוונת הברכות היא כראוי שכשאומרים "ברוך אתה" מרגישים שמדברים עם הקב"ה, וכמו שכתב המסילת ישרים פרק י"ט שמי שהוא בעל שכל נכון יכול להרגיש איך שהוא מדבר עם הקב"ה כדבר איש אל רעהו, ואם המסילת ישרים כתב שבעל שכל נכון יכול להגיע לזה, הרי כלונו בעלי שכל, ומי חושב שאין לו שכל, ואמנם אין זה פשוט להגיע לדרגה כזאת, אבל כנראה ששידך.

והנה עבודת הלב שייכת גם בכל ההנהגה, במעשים, בדיבור ובמחשבה, שהמעשים יהיו מתוך לב, שמרגיש שהוא עבד וחייב בעבודת השם, ועושה הכל מתוך הרגשת העבודת, וכן בדיבורים כשהוא מדבר, לזכור שיש עין רואה ואוזן שומעת והקב"ה שומע מה שהוא מדבר, ואפילו במחשבות, לזכור שהקב"ה יודע את מחשבותיו. אלו הם מדרגות שרוב הציבור רחוק מהם, ועלינו לדעת כיצד מגיעים לשלמות בדרגות האלה.

העצה לזה היא על ידי רציפות העסק בדברים האלה, שתהא רציפות המחשבה בענייני האמונה. וסיפר לי תלמיד אחד שהיה קשה לו לחשוב כל הזמן בדברי תורה ולא להסיר דעת מעסק התורה, וחיפש ומצא עצה שלא יהיה ביטול תורה במחשבה, על ידי שיחשוב בזמנים הפנויים על נוסח התפילה, מה פירוש המילים, שיש מילים שהם מיותרות לכאורה, וגם עצם פירוש המילים, יש הרבה מה לחשוב ולהתבונן בזה.

ולמשל מה שאומרים "מודה אני לפניך שהחזרת בי נשמת", צריך ביאור שהרי גם כשאדם ישן הוא חי, והביאור בזה שיש נפש ויש נשמה, וכל אדם מישראל יש בו נפש וגם נשמה קדושה, ואילו גויים ובעלי חיים יש להם רק נפש ולא נשמה, ובשעה שאדם ישן ניטלת ממנו הנשמה, ונשאר באותה שעה רק עם נפש כמו בעלי חיים, ולכן בשעת השינה שורה עליו רוח רעה, מפני שחסר לו קדושת הנשמה, וכשקמים מהשינה נוטלים ידיים להעביר את הרוח רעה, ועל זה אנו מודים ואומרים שהחזרת בי נשמת.

מעלת האבות

הנה אברהם אבינו היה בעל חסד גדול מאד, וישב פתח האוהל כחום היום בשלישי למילתו, מפני שלא הגיעו אורחים, והצטער וחיכה אולי יגיעו אורחים, ונעשה לו נס מן השמים שהגיעו מלאכים בדמות בני אדם, מפני שאדם שרוצה לעשות דבר טוב, מסייעים בידו מן השמים, ונותנים לו את מה שהוא רוצה, וכמו שאמרו חז"ל (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעים אותו, והיינו אפילו בדרך נס, וכמו שהיה אצל אברהם.

ומצינו שאמרו חז"ל (אבות דרבי נתן פ"ז) על איוב "וכשבא עליו ההוא מורעניות גדול אמר לפני הקב"ה, ריבונו של עולם, לא הייתי מאכיל רעבים ומשקה צמאים: ולא הייתי מלביש ערומים: אף על פי כן אמר לו הקב"ה לאיוב, איוב, עדיין לא הגעת לחצי שיעור של אברהם", היינו שאיוב בא בטענות לפני הקב"ה מדוע מגיעים לו ייסורים, הרי עשה כל כך הרבה חסד, וגם ביתו היה פתוח לאורחים מארבעה צדדים, והקב"ה השיב לו שעדיין לא הגיע לחצי שיעור של אברהם במידת החסד.

ומפורש שם החילוק בין אברהם לאיוב, שאיוב כשבא אליו אורח היה שואל אותו במה הוא רגיל, אם רגיל ביין היה נותן לו יין, ואם רגיל במשקאות אחרים נתן לו משקאות אחרים, ומי שאינו רגיל בדברים משובחים, נתן לו איוב כפי הרגלו, אבל אברהם נתן מיד לכל אורח את המשובח ביותר, ושחט שלושה פרים כדי שכל אחד יקבל לשון בחרדל, שזה המשובח והטעים ביותר, זוהי דרגת החסד של אברהם אבינו.

[וכבר סיפרתי דוגמא למידת החסד ממה שראיתי בבית חמותי ע"ה, שכשהיה מגיע אורח הייתה מבקשת ממנו שיאכל, וגם אם היה מסרב הייתה מפצירה שוב ושוב עד שניאות לאכול, ואחד מבני המשפחה התפלל מה העניין להפציר, עד שנזדמן לו בעצמו להיות אורח במקום אחר, ושאלו אותו אם הוא רוצה לאכול, והתבייש לומר שהוא רוצה לאכול, וסירב, ונשאר רעב, אז הבין מדוע צריך להפציר באורחים].

מעלות האבות עברו בירושה לכלל ישראל, כי מידות טובות זהו דבר תורשתי ועובר לצאצאים, וכלל ישראל קיבלו בירושה מאברהם אבינו את הטבע של אהבת חסד, ויצחק השפיע והוריש את הכוח של מסירות נפש, ומכוח זה יהודים בכל הדורות מסרו נפשם על קידוש השם, ויעקב השפיע כוח של מסירות נפש על תורה, וכמו שרואים גם בדורנו, שיש הרבה שעוסקים בתורה מתוך הדחק בשמחה רבה.

ובאמת אמרו חז"ל (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ודברים אלו הם מעלות שלושת האבות, תורה מכוח יעקב אבינו, ועבודה היינו עבודה שלב ומסירות נפש מכוח יצחק אבינו, וגמילות חסדים היא מידת החסד שמכוח אברהם אבינו. וצריכים אנו לבדוק את עצמנו איך אנחנו, ומה היא המדרגה שלנו בדברים האלו, האם אנו בשלמות בתורה, בעבודה ובגמילות חסדים.

וכבר הזכרנו כי השלמות היא כשעושים לשם שמים בלי שום נגיעות, לא מחמת כבוד ולא מחמת ממון, ואפילו לא בשביל העולם הבא, כי אמנם מי שעושה לשם העולם הבא הוא צדיק גמור וכדאיתא בפסחים דף ח', אבל אין זו דרגת השלמות, וכתוב בחובות הלבבות כי השלמות היא לעשות מאהבת השם, לא מאהבת השכר ולא מיראת העונש, ואמנם ודאי צריכים לדעת שיש שכר ויראת העונש, אבל בשעת הקיום שוכחים מזה ועושים מאהבה.

נבדוק את עצמנו אם אנו בשלמות בדברים האלו. בתורה יכול להיות שכן, כי לימוד התורה מעניין מאד ויש בו מתיקות, ואם לומדים ונהנים מהלימוד זה נקרא אהבת השם, וכמו שכתב המסילת ישרים פרק י"ט שהשמחה בתורה ובמצוות היא ענף מאהבת השם, וצריך שההתמדה תהיה מתוך אהבת

וכדי שהאמונה תיחפץ לטבע, צריכים רציפות בדברים האלה, שאז הרגל נעשה טבע, וכמו שמבקשים בתורה **"שתרגילונו בתורתך"** היינו שתהא סייעתא דשמיא לזכות להרגל ואז ממילא הראש שקוע בתורה, כך גם בתפילה על ידי שחושבים הרבה בענייני האמונה, ואמנם קשה לחשוב כל הזמן, אבל שייך בהנהגה, שכל ההנהגה תהיה לפי האמונה, אמונה של שחר ועונש, מה ההלכה בדיוק בכל הנהגה, וההרגל בזה מחזק את האמונה.

תפילת שמונה עשרה

והנה כשתבונן בלשונות התפילה נמצא בהם הרבה ענייני אמונה, ולמשל מה שמזכירים **"גומל חסדים טובים"**, צריך ביאור וכי יש חסד שאינו טוב? ויש לפרש כי חסדים טובים היינו שרואים את החסד, ומרגישים חיוב הודאה על זה, ויש גם חסדים אחרים נסתרים שלא מרגישים את החסד, וכמו שהיו מעשים ידועים באדם שהיה צריך לטוס למקום מסוים, והיה אמור להרויח שם רווחים גדולים מאד, ואיחר את הטיסה בכמה רגעים, והצטער מאד על הפסד הממון, ולבסוף נודע לו שאותו המטוס התרסק ונפל בדרך.

וכבר אמרו חז"ל (נדה לא, א) **"מאי דכתיב אודך השם כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שיצאו לסחורה ישב לו קוץ לאחד מהן התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו בים התחיל מודה ומשבח לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני"**, ואמנם זהו חסד נסתר שלבסוף מתגלה החסד, אך יש גם הרבה ניסים שאין בעל הנס מכיר בנסו והחסד אינו מתגלה לעולם, ועל זה אנו מבקשים **"ותגמלנו חסדים טובים"** – שנוכל להרגיש את חסדי השי"ת.

ובברכת השיבו מבקשים **"והחזירנו בתשובה שלמה לפניך"**, וכל אחד צריך לחשוב כיצד אנו מבקשים סייעתא דשמיא לתשובה, וכי כבר עשה מצידו כל מה שבכוחו לעשות? הרי מתחילה צריך לעסוק בעצמו בתשובה, ולא שייך לזכות לתשובה על רגל אחת, רק אם עוסקים בעבודת התשובה והיצר הרע מתגבר ומפריע, אז שייך לבקש רחמים כנגד היצר הרע, אבל זהו בתנאי שישתדל תחילה בעצמו בעבודת התשובה עם כל הכוחות.

וכבר הזכרנו מדברי הגר"א והמסילת ישרים על מה שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) **"יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו"**, וביארו הגר"א והרמח"ל (מסילת ישרים פ"ב, קול אליהו סוכה) שזהו דווקא בזמן שהאדם עשה כל מה שהיה יכול לעשות, וכבר הגיע למצב כזה שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, אז זוכה לסייעתא דשמיא, אבל מי שאינו משתדל בכל כוחו לא מגיע לו סייעתא דשמיא.

וכן מה שמבקשים **"סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו"**, כיצד אנו מבקשים סליחה ומחילת עוונות, הרי צריכים תחילה לחזור בתשובה ולתקן את מה שצריך, וכיצד שייך לבקש סליחה בלי לעשות תשובה, הרי על זה גופא צריכים לבקש סליחה, וכמו שכתב באורחות חיים להרא"ש (אות ל"ו) **שצריכים לבקש סלח לנו על מה שאומרים סלח לנו בלא כוונה, שמתפללים ומבקשים סליחה בזמן שבאמת לא איכפת מזה.**

וכן בברכת ראה בענייניו מבקשים **"וואגאלנו מהרה למען שמך"**, כל אחד יחשוב אם באמת איכפת לו מהגאולה, ואם יש לו צער על הגלות, כי לפעמים אדם אינו מבין כלל מדוע צריך גאולה, שהוא חי חיים טובים ואינו מרגיש את הגלות, ואינו מכיר את אלו שסובלים מאומות העולם, וגם הוא בעצמו אינו מפתח מאיראן, ושאר הקמים עלינו, בחושבו כי **"יש לנו עצות כנגדך"**, אבל באמת זהו חיסרון באמונה, שהוא סומך על כוחו ועוצם יד.

והאמת אמרו חז"ל (אסתר רבה י, יא) שישאל בין האומות הם כמו כבשה אחת בין שבעים זאבים, וכל קיומו של עם ישראל בארץ ישראל ובכל העולם הוא בדרך נס, אנו מוקפים בעולם גדול ששונאים אותנו ויש להם נשק שאין לשער, וכבר כתב הגאון רבי יעקב עמדין בהקדמה לסידורו בית יעקב, שהנס הגדול ביותר הוא מה שכלל ישראל קיימים בגלות במשך אלפי שנים למרות כל הרדיפות והצרות, ורואים בזה את השגחת השי"ת.

והחובות הלבבות כתב (שער הבחינה סוף פ"ה) כי אם יבקש אדם בזמן הזה לראות ניסים הדומים למה שהיו בעת יציאת מצרים, **"יביט בעין האמת עמדנו בין האומות מעת הגלות וסידור עניינינו ביניהן, עם מה שאנו בלתי מסכימים עימיהן בסתר ובגלוי, והן יודעות בזה, ויראה, כי עניינינו אפשר שיהיה קרוב מענייניהן במזונות ובטרפים, ואפשר שיהיה טוב מענייניהן בעיני המלחמות והתגרות, ותראה הבינוניים והכפריים שבהן טורחים יותר מן הבינוניים שבנו והדלים אשר בקרבנו"**, עכ"ד.

וכך יש להתבונן בכל ברכות התפילה. בברכת **"רפאנו"** מבקשים רפואה שלמה לחולי ישראל, וצריך לחשוב האם באמת אנו מצטערים על מה שיש

חולים רחמנא לצלן, כמה אנו רחוקים מזה. ובברכת **"ברך עלינו"** מבקשים על פרנסה, אך האם באמת אנו מרגישים שצריכים ברכה לפרנסה, או שהאדם מרגיש בטוח בפרנסתו, שיש לו איזה רכוש או הכנסה קבועה. וכן כשמבקשים על **קיבוץ גלויות**, האם באמת אנו רוצים ומחכים כל כך שיהיה קיבוץ גלויות? ועל דרך זה בכל חלקי התפילה.

ובברכת **"ולמלשינים"** הנוסח הישן הוא ולמשומדים, מפני שפעם המשומדים הם היו המלשינים שעשו צרות לעם ישראל, ואמנם עכשיו אין זה מצוי, ולכן נשאר הנוסח **"ולמלשינים"**, היינו אלו שעושים צרות לבני תורה ושונאים את היהדות החרדית, שהם שונאי השם [ואמנם הם רק יחידיים ואינם רבים], ומזכירים בנוסח הברכה שלוש פעמים **"מהרה"**: **"וכל אויבך מהרה ייכרתו והזדים מהרה וכו' במהרה בימינו"**, מפני שקשה לסבול את הצרות, וחבל על כל רגע שהם ממשיכים בזה.

ומבקשים אחר כך **"על הצדיקים ועל החסידים"**, ועל **"זקני עמך בית ישראל"** היינו גדולי הדור, על כל אלו **"יהמו נא רחמך"**, היינו שגם הצדיקים והחסידים וגדולי הדור זקוקים לרחמים, ולא סתם רחמים אלא **"יהמו רחמך"** – רחמים גדולים מאד, מלשון המיה, מפני שבלי רחמים אין לאדם זכות קיום, וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה ס, ב) על הפסוק **"ועשה חסד עם אדוני אברהם"** – שאפילו אברהם אבינו שהחסד מתגלגל בעולם בשבילו וקוק לחסד.

ואמנם אחר כך מבקשים **"ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת"**, ושם אין מזכירים רחמים רק **"שכר טוב"**, ושכר היינו שמגיע מצד הדין ולא רק ברחמים, וכלשון שמצינו בחז"ל (במדבר רבה כא, א) על פינחס בן אלעזר **"בדין הוא שייטול שכרו"**, ומשמע ש"הבוטחים בשמך באמת" – אלו שהם בדרגת ביטחון בשלמות, אינם זקוקים לרחמים, אלא מגיע להם שכר טוב בדין, יותר מן הצדיקים והחסידים שאינם בדרגה זאת.

ובאמת צריכים לדעת כי מעלת הביטחון אין הכוונה להיות בטוח שיהיה טוב כמו שהוא חושב, ויקבל כל מה שהוא רוצה, כי מהיכן אפשר לדעת זאת וכיצד יוכל להיות בטוח בזה, הרי יכול להיות שאין זה מגיע לו, וגם אם הוא צדיק מי יאמר שיקבל מה שהוא רוצה, הרי גם צדיקים יש להם ייסורים, אלא עניין הביטחון הוא לדעת ולהבין שכל מה שיהיה זה לטובתו, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, וגם אם אינו מבין מדוע, הרי הוא בטוח שזה לטובתו.

ואמרו פעם דוגמא ברופא גדול שעושה ניתוח, והניתוח כואב מאד ויש כאבים אחרי הניתוח, אף על פי כן החולה שמח, מפני שידע ומבין כי הניתוח לטובתו, וקל וחומר בדיני שמים הבאים על האדם, שהרי בניתוח לא הכאב מרפא כי אם הניתוח, והכאב הוא רק תוצאה של הניתוח והריפוי, קל וחומר בדיני שמים שהכאב עצמו הוא הרפואה, ומקבלים שכר עבור הכאב והייסורים, וצריך לשמוח בייסורים שהם לטובתו.

ובסוף הברכה מבקשים **"וישים חלקנו עמהם לעולם"** – שיהיה חלקנו עם הבוטחים בשמך באמת, וזוכה לסייעתא דשמיא להיות בעלי ביטחון, ועל ידי זה ממילא **"ולא נבוש כי בך בטחנו"**, מפני שמי שמקבל מצד הרחמים יש לו בושה, שנותנים לו נדבה כעני בפתח, והשכר שמקבל נקרא **"נהמא דכיסופא"** כמבואר בזוהר, אבל בעלי הביטחון מקבלים שכר טוב מצד הדין, ואינם אוכלים לחם של בושה אלא מרגישים הרגשה טובה מאד.

ובברכת ולירושלים אנו מבקשים **"וכיסא דוד מהרה לתוכה תכין"**, ושוב מבקשים בברכה שלאחריה **"את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח"**, ולכאורה זוהי אותה הבקשה, ומדוע מבקשים פעמיים? ויש לפרש כי הבקשה הראשונה היא חלק אחר, שהקב"ה יכין **"כיסא"** למלך המשיח, מפני שצריכים תחילה זכויות שירושלים תהיה קדושה וראויה לביאת המשיח, ורק אחרי שזוכה ויהיה המקום מוכן לבואו, אז שייך לבקש **"את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח"** – שיבוא וישב בכיסא המלכות שכבר מוכן ומתוקן עבורו.

כל ענייני התפילה, אם מתעכבים על נוסח התפילה ופירוש המילים, מוצאים בהם הרבה דברים שנותנים חיזוק, וכפי שהזכרנו את העצה להתבונן בזה בזמנים הפנויים, ולמשל כשהולכים בדרך, אם קשה לחשוב בדברי תורה, אפשר לחשוב על מה שכתוב בתפילה, להבין את פירוש המילים. נוסח התפילה נתחבר על ידי אנשי כנסת הגדולה, שהיו בהם כמה נביאים, והרי זה כמו נבואה ופסוקי המקרא, ויש הרבה מה להתבונן בזה. אם עוסקים ברציפות בעניינים אלו, זוכים להצלחה!

